

ESHITISHDA NUQSONI BO`LGAN BOLALAR MAKTABIDA FAN ASOSLARIGA O`QITISH METODLARI

Xasanova Sevara

Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti Pedagogika va psixologiya fakulteti Maxsus pedagogika (surdopedagogika) yo`nalishi 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada eshitishda nuqsoni bo`lgan bolalar maktabida o`qitish jarayonida qo`llaniladigan turli xil metodlar haqida ma`lumot berilgan Fan asoslariga o`qitishning ko`rgazmali, so`zli va amaliy metodlari xususida so`z yuritilgan.

Abstract: This article provides information about various methods used in the process of teaching children with hearing impairment in the school.

Аннотация: В данной статье представлена информация о различных методах, используемых в процессе обучения слабослышащих детей в школе.

Kalit so`zlar: kar bola, surdopedagog, maxsus maktab, umumiy metod, xususiy metod, maxsus metod.

O`qitish jarayonida turli xil metodlardan foydalaniladi. Bu metodlar, birinchi navbatda, kar o`quvchilarning fiziologik va psixologik xususiyatlaridan kelib chiqadi. Kar bolalarni o`qitish jarayonida foydalaniladigan metodlarni shartli ravishda 3 guruhga bo`lamiz: umumiy, maxsus va xususiy.

Umumiy metodlar. Bu metodlarga barcha tipdagi o`quv muassasalarida o`qitish jarayonida qo`llaniladigan metodlar kiradi. Bunda ommaviy maktablarda o`qitiladigan barcha fanlarda bu metodlardan foydalaniladi.

Maxsus metodlar. Bunda kar bolalar maxsus maktabida o`quv rejasida ko`zda tutilgan ma`lum bir o`quv fanini o`zlashtirish, o`qitishda qo`llaniladigan metodlar tushuniladi. O`quv materialining ahamiyatli tomonlari va shu o`quv materialining kar bolalar tomonidan o`zlashtirish xususiyatlariga tayaniladi, muhim metodologik metodlar, o`qitishning tashkiliy shakllaridan foydalaniladi.

Xususiy metodlar. Xususiy bo`limlar ustida ish olib boruvchi surdopedagoglar tomonidan qo`llaniladigan metodlar, ya`ni kar bolalarning so`zli nutqini muomala vositasi sifatida shakllantirish, talaffuz va labdan o`qishga o`rgatish kabi ishlarda qo`llaniladigan metodlar.

Fan asoslarini o`qitishning ko`rgazmali metodlari. Kuzatish metodi - atrof-olamni hissiy bilishning faol shakli bo`lib, fan va hodisalarning obyektiv faoliyati haqida dastlabki tasavurlarni paydo qiladi. U kar bolalarning aqliy rivojlanishining muhim manbaidir. Bu ishga asosiy diqqat kar bolalarni o`qitishning dastlabki bosqichlarida ajratiladi. Atrof olamni o`rganish kuzatuv metodidan foydalanish uchun katta imkoniyatlar ochib beradi.

Namoyish metodi - o`rganilayotgan fanlar, hodisalar bilan hissiy.-ko`rgazmali tanishtirishdir. Bunda o`quvchilarda obrazli tasavurlar shakllanadi. Kar bolalar maktabida namoyishning turli shakllari (tabiatda mavjud bo`lgan narsalar namoyishi, ularning tasviri, kinofilm va diafilmlar ko`rsatish, sxemalar, jadvallar, xaritalar ko`rsatish va hokazolar)dan foydalaniladi.

Fan asoslarini o`qitishning so`zli metodlari. Hikoya - kar o`quvchilarning bilimlarni muayyan tizimda o`zlashtirishlariga ko`maklashadigan amaliy materialni jonli, obrazli,

Index: [google scholar](#), [research gate](#), [research bib](#), [zenodo](#), [open aire](#).

https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG

<https://www.researchgate.net/search/publication?q=worldly%20knowledge>

<https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3060-4923>

emotsional bayon qilishdir. Surdopedagog soʻzi kar oʻquvchilar bilimlarining muhim manbaidir. Hikoyaning qimmatligi shundaki, qisqa vaqt ichida oʻqituvchi kattagina hajmli maʼlumotlarni berishi mumkin. metodi sifatida hikoya oʻquvchilarning bilimlarini yangi amaliy material bilan toʻldirish zarur boʻlganida qollaniladi. Ushbu metod barcha sinflarda jami oʻquv fanlarini oʻqitishda ishlatiladi. Oʻqituvchining nutqiga qoʻyiladigan talablar nihoyatda muhimdir. U artikulyatsiyaga zoʻr bermasligi, yuzi yaxshi yoritilgan, nutqi aniq;

ifodali, ravon, barcha orfoepiya meʼyorlariga rioya qilingan bolishi kerak. Oʻqituvchining nutq surʼati nutqiy material xususiyati va oʻqitish bosqichiga bogliq boʻladi. Kichik yoshdagi bolalar sinflarida hikoyadan foydalanilganda surdopedagogning nutqi meʼyordan sekinlashgan, aniq, lekin tabiiy artikulyatsiyali bolishi darkor. Oʻquvchilarning koʻrib, eshitib qabul qilish koʻnikmalari rivojlanib

borgan sayin oʻqituvchining nutqi soʻzlashuv surʼatiga ega bola boradi.

Tushuntirish - soʻzli metodi ishlatilishi jarayonida hodisalar qonuniyatlari ochib koʻrsatiladigan, sabab-oqibat boglanishlari aniqlanadigan soʻzli metoddir. Oʻqituvchining tushuntirishida hamisha mulohaza, isbot va xulosalar koʻp boʻladi. Uning tushuntirishi oʻqitilayotgan hodisalar va qonun-qoidalar mohiyatini ochib berishga qaratilgan. Tushuntirish oʻquvchilarning faol fikrlash faoliyatini nazarda tutadi. Bunda oʻquvchilarning mustaqilligi, ularning kitob bilan, koʻrgazmali va didaktik material bilan ishlay olishi muhimdir. Pedagog vazifasi - zaruriy yordam koʻrsatgan holda karlarning amaliy va fikrlash faoliyatiga mohirlik bilan boshchilik qilishdir. Tushuntirish fan asoslarini oʻqitish metodi sifatida maktab amaliyotida hikoya, suhbat, koʻrgazmali va amaliy metodlar bilan birga koʻriladi.

Suhbat. Monologik bayondan farqli oʻlaroq, suhbat dialogik soʻzlashuv metodidir. Uning qimmatligi shundaki, u surdopedagogga oʻquvchilar faoliyatini ancha faollashtirishga imkon beradi. Muloqotning savol-javob shakli kar oʻquvchilarda dialogik nutqni shakllantirishga koʻmaklashadi. Suhbat turlicha pedagogik maqsadlar bilan oʻtkazilishi mumkin. Shunga koʻra, uning xususiyati va

oʻtkazish uslubi oʻzgaradi. Jumladan, surdopedagog amaliyotida kirish suhbat keng qoʻllaniladi. Shu jarayonda surdopedagog kar bolalardagi bilimlar darajasi, hajmi va xususiyatlarini aniqlaydi. Bunday qilish keyingi ishlar uchun va materiallarni oʻqitish metodlarini belgilash uchun boshlangʻich nuqta boʻladi: Kirish suhbat kar oʻquvchilarning ilgari oʻzlashtirgan bilimlarini dolzarblashtirish va ularni yangi materialni qabul qilishga tayyorlashga yordam beradi. Suhbat oʻtkazishda surdopedagogning savollarni tanlashi va taʼriflashi eng qiyini hisoblanadi. Savollar kar oʻquvchilar haqiqiy bilimlarini aniqlashgagina emas, balki hodisalarning sababiy bogʻlanishini, oʻzaro aloqadorligini tushunib olishga, ularning mohiyatini anglashga qaratilishi lozim. Bu esa oʻquvchilarni evristik izlanishga ragʻbatlantiradi. Suhbat boshqa metodlar: suhbatga kiritsa boʻladigan

hikoya, suhbatga qoʻshimcha qilinadigan namoyish va hokazolalar bilan uzviy bogʻlangandir. Xususiyatiga koʻra suhbat axborot - reseptiv, reproduktiv yoki izlanish metodlariga kiritilishi mumkin. Uni oʻtkazishning mantiqiy yoʻli ham turlicha boʻlishi mumkin. Suhbat usulidan foydalanganda kar bolalar fikrlash faoliyatining kuchayishi bilan bir qatorda ularda nutqni koʻrib qabul qilish koʻnikmalarini shakllantirish, eshitib qabul qilishni rivojlantirish, shuningdek, nutqning toʻgʻri talaffuzi ustida ishlash uchun qulay sharoitlar yaratiladi.

Fan asoslariga oʻqitishning amaliy metodlari. Darslik va kitob bilan ishlash - kar oʻquvchilar uchun muhim bilim oʻchogʻi hisoblanadi. Kar oʻquvchilarning kitob bilan ishlashi birinchi oʻquv yilidan boshlanadi. Sinf dan sinfga koʻchgan saralash faoliyatlari murakkablashadi. Bundan tashqari, surdopedagog darslik bilan

ishlashgina emas, kar o'quvchilarni turli toifadagi lug'atlar vama'lumotnomalardan foydalanishga ham o'rgatadi.

Amaliy ishlar - o'quvchilarni bilimlarini chuqurlashtirish va mustahkamlashga, shuningdek, biiimlarni amaliyotda qo'llash, nazariya bilan amaliyot o'rtasidagi aloqani o'rnatishga qaratiladi. Amaliy ishlar bilim va malakalarni shakllantirishda kar o'quvchilarning mustaqilligini va bilish faolligini rivojlantirishda, ularni hayot va mehnat faoliyatiga tayyorlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Amaliy ishlar barcha sinflarda, barcha o'quv fanlarini o'zlashtirishda qo'llaniladi. Karlar maktabining quyi sinflarida amaliy ishning o'ziga xos ko'rinishi O'quvchilarning ko'rgazmali amaliy faoliyatidir. Bunga quyidagilar kiradi: predmetli-amaliy faoliyat, o'lchov ishlari faoliyati va boshqalar. Kar o'quvchilarning quyi sinflarida predmet amaliy ta'lim (predmetli-amaliy ta'lim) faoliyatining qurish-yasash, applikasiya modellash, konstruktorlash ishlari keng tarqalgan.

Mashq - o'qitishning muhim metodlaridan biridir. Bu metod kar bolalar maktabining barcha o'quv fanlarini o'qitishda keng qo'llaniladi. Mashqning metodikasi va xarakteri o'quv fanining xususiyatlariga, aniq materialga va o'zlashtirilayotgan savolga bog'liq. Mashq qoida bo'yicha qayta tiklovchi (reproduktiv) metodga tegishlidir. Mashqlarni rejalashtirish asosida surdopedagog sinf rejasini va har bir o'quvchining yakka xususiyatlarini inobatga olishi lozim.

O'qitishning o'ziga xos xususiy metodlari. Surdopedagoglarga ushbu metodlarning ilmiy-nazariy asosi va tavsifi berilgan. Ulardan biri kar o'quvchilarning so'zlashuv nutqini shakllantirish hisoblanadi. Shuningdek, kar O'quvchilarning eshitish idrokini shakllantirish ishlari o'quv-tarbiya jarayonining o'ziga xos jihati hisoblanadi. Uning vazifasiga kar bolalarning saqlangan qoldiq eshituvini maksimal darajada rivojlantirish, nutqiy ovozlarni olarni haqidagi tasavurlarini boyitish kiradi.

Xulosa

Ushbu metod orqali ta'lim oluvchilarni mavzu bo'yicha o'z bilimlarini qisqa va aniq ifoda etadi. Bundan tashqari ushbu metod orqali ta'lim oluvchilarni muayyan mavzu bo'yicha baholash imkoniyati yaratiladi.

Metodlar orqali o'quvchilarni darsga yanada qiziqtirish mumkin. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun korreksion metodlar ularning nuqsonlarini bartaraf etishga qaratilgan. Bu metodlar eshitish idrokini shakllantirish hamda og'zaki nutqini o'stirishda muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Rahmanova V.S. Maxsus pedagogika (mutaxassislikka kirish). T.: G'.G'ulom. 2005 y.
2. M.Yu. Ayupova «Logopediya» -T.: «O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati», 2007-yil.
3. Munawarov A.K. Oila pedagogikasi. - T.: «O'qituvchi», 1994 y.
4. Mo'minova L.R. Nogiron bolalarni oilada tarbiyasi. 1996 y.
5. Musurmonova O. O'quvchining ma'naviy madaniyatini shakllantirishning shakl va metodi. - T.: «Fan», 1999 y.
6. L.Mo'minova, D.Nazarova «Maxsus ta'lim atamalarining izohli lug'ati» RTM, T., 2012 y.
7. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarori 117-sonli, 18.08.2010-yil. Toshkent.
8. P.M.Po'latova Maxsus pedagogika (Oligofrenopedagogika) - G'.G'ulom, 2005-yil.
9. P.M.Po'latova Maxsus maktablarda ekologik ta'lim-tarbiya ning ilmiy-metodik asoslari - «Fan va texnologiya», -T.: 2008-yil.